

تۆرك يوردى

ناشرى : تۆرك يوردى

مديرى : محمد امين

۲۲ اغستوس ۱۳۲۹

۲ جلد

①

۲

صاف ۲۳

74

بشبيك نياز) گېي عاشق معشوق حكايه لرى دوزمك آرتىق قاباق طادى ويرمىدى .
 شېخ غالب گېي بيرمجدد داهى چيقه رق حسن وعشقى اورتىه آتوب :
 انگشت خطا اوزاتمە اويلە بش بيتنه بير نظيره سويلە
 ديه شعرای عصرينه ميدان اوقوينجه اوندن صوكره منظوم حكايه جيلگه
 آرتىق كيمسه جسارت ايدە مەمش ، اوكتابده ادبيات قديمە نك الك صوگنده
 (لانظيره) اوله رق قالمشدر . بىتمەدى ارطوغلام

اجتماعات

توركلشمك ، اسلاملاشمق ، معاصرلاشمق

۶

جماعات مدرئىتى ، بمبھيت مدرئىتى

(تورک يوردى) نك کچن نسخه سنده مندرج (ه . ش .) امضالى مکتوبه
 بو صايى ده جواب ويره جکمز وعد ايدلشدى . مکتوب « تورکلشمک ،
 اسلاملاشمق ، معاصرلاشمق » سلسله سنده داخل (جماعت و جمعيت) سرنامەلى
 مقاله مى تشريح و تنقيد زميننده اولدينى ايچون جوابى ده بو سلسله آره سنده
 ويرمكى موافق بولدم .

اولا ، (ه . ش .) افندى يه ، تورکلر حقنده کى خيرخواهانه طوبغولورندن
 طولايى ، تشکرلرمى عرض ايدەيم . تورکلگه اولان بوقلې انجذابک سوقيله ،
 مقاله م ايچون توجه ايتديکى مشوقانه التفاتلرده متشکرم .

ارمنى وطنداشلمزدن بر متفکرک ، تورک مليتى جرياتي بويله بصيرتله
 تعقيب ايدە رک بزى واقفانه ارشادلرينه مظهر ايتمه لرني ، عنصرلرک فکرى
 تعاونيله علمى مفاهمه سنده برخيرلى مقدمه تلقى ايتدک و مملکتتمزک ، هرشيدن اول
 حقيقى عالملردن فلاح بکله ين استقبالنندن داهاجوق اميدوار اولدق .

محترم و پنداشمز، مذکور مقاله ده کی اساس فکرلری تصویب ایتدکن
موکرا، بعضی نقطه لری دوغرو گورمیور.

بن، او مقاله ده «... مختلف جماعتلرک وجدانلری آراسنده ده مرضی مبیاتلر
تحدث ایدیه یلیر...» دیمش و صوکراده: «اوروپاده صنف عصیتی، وطن دوشمانلنی،
عسکر دوشمانلنی کبی مرضی نتیجه لر تولید ایدیور.» مثالی ایراد ایتشدم.
(ه. ش.) افندی صنف عصیتک غلبه سی وطن و ملیت دویغولرینه
قارشو دگیلدر. «دیور.

برخلقه صنف عصیتله برابر، وطن و ملیت عصیتلری ده تمیه ایدیلرسه،
مختلف جماعتلره منسوب اولان بو وجدانلر آره سنده بر آهنگ حصوله کله جکندن،
صنف عصیتک دیکرایکی عصیتی احما ایدیه مه یه جکی شبهه سزدر. فقط فردلر
یا لکتر صنف حیاتی یا شایه رق دیگر جماعت حیاتلرندن اوزاق قالیرلرسه. که مطلق
صورته بوکا امکان یوقدر. صنف وجدانک روحلرده یکنه حاکم قالمه سی
غایت طبیعی گورولمک لازم گلیر. (ههروه) کبی بعض موهومه جیلرک «وطن
دوشمانلنی»، «عسکر دوشمانلنی» فکرلرینی نشره چالیشمه لری بویه برنسی
وجدان انحصارینک امکاتی گوسترن جانلی بر دلیلدر. مع مافیه، بونی، اجتماعی
حیاتده عارضی و مرضی بر حال تلقی ایتدیکم ایچوندرکه «جماعتلر آره سنده کی
طبیعی سلسله مراتبی بوله رق بوغیر طبیعی حرب حالی صلح وضعیتنه قلب ایتک
اجتماعیات علمک وظیفه سیدر.» دیمشدم.

«مثلا ایجاب ایتدیکی زمان صنف کندینی حرفت اوجاغنه، اوجاق کندینی
دولته فدا ایتلی»، جمله سی و «بوتون جماعتلره قیمتجه فائق اولماسی لازم کن
«ملت» ک، لسانی جماعتدن» عبارت اولدیغک تصریح ایدلمسی (مدنیت
حاضره نك الجا آتندن بریسی ده ملیت و هیئت اجتماعیه عصیتک دیکر بالمله
حسیات و عصیتنه غلبه چالما سیدر.) دهین (ه. ش.) افندی ایله آره مزده
اجتهاد اختلافی اولمادیغنی گوسترد.

مقدمز «دوات» مفهومی (هیئت اجتماعیه) تعیریه افاده ایدیور. مثلا
عثمانی دولته عثمانی هیئت اجتماعیه سی دیور.

اوحالده ايحاب ايدرسه صنف كنديسى اوجاغه ، اوجاق كنديسى دولته
فدا ايدم بيله جكدرد. يعنى عثمانلىق اوجاغكده ، صنفكده فوقده برقيمت اوليور.
بونكده فوقده يالكوز برقيمت واردركه مليتدر .

يعنى برعرب ابتدا (عرب) صوكره (عثمانلى) ، برارمى ابتدا (ارمنى)
صوكره (عثمانلى) ، برتورك ابتدا (تورك) صوكره (عثمانلى) در . طيى
كرد ، رومده بويله در .

بونقطه لرده (ه . ش .) افنديله هيچ براختلافز اولمادىنى آكلاشيلدى .
محترم وطنداشمز « امتر بين الملل حقوق و اخلاقه دينلرني تمل اتخاذايدرلر .
مطالعه سنده اصابت كورميور . بر اجتماعياتنجى اجتماعى وقعه لرى تانيت Constater
ايتمكله مكلفدر . ريوزنده (عمومى بر انسانيت جماعتى) ، (عمومى بر انسانيت
وجدانى) موجود اولسه يدى بونى اوك اول تجييل ايدنلردن برى ده بن
اولوردم . فقط مع التأسف انسانلر ، آره لرنده آنجق بر جمعيت حياتى ياشايورلر ،
حالا ، انسانلرك عمومى معاشرتنده ، بر چارشى خلقنده كورولن جمعيت مناسبتلندن
باشقه بر رابطه يوقدر . اجتماعى تساند Solidarité ك ايكي شكللى واردرد . برنجيسى
جمعيت تساندى دركه برترزينك ، برقونديره جينك ، برچيفتيجي نك ، بر دگر منجيك ،
بر فرونجينك صرف كندى فايداسى ايچون چاليشدينى حالده ، خبرى اولمه دن
بوتون ديكر حرفتلر اربابنه خدمت ايتمه سى صورتنده تجيلى ايدر . تساندك بوشكلنه
(تنافع) تسميه ايدم بيلرز .

ايكنجيسى جماعت تساندى دركه برعائله ده ، برقييله ده ، بر قومده ، بر دولته ده ،
كورولديكى اوزره جماعت وجدانك فردلره بر طاقم مقدس مفكورلر و وظيفه لر
الهام و تكليف ايله سى شكلنده تظاھر ايدر . بوكاده (تواظف) اطلاق
ايدم بيلرز .

تنافع حيوانلرده ، نباتلرده موجود اوله بيلان ميخانيكى بر تسانددر .
تواظف ايسه يالكوز بر جماعتك فردلرى آره سنده بولته بيلير .
كرك اخلاق و كرك حقوق تنافعدن دكل ، تواظفدن طوغمشدر .
مع مافيه ، تواظف كوچوك جماعتلرك طار دائره سنده قاله مازا ك بويوك

جماعت هانكىسى ايسه اونك گنیش ساحه سنى قابلايه جق صورتده انبساط
ايتمك ايستهر . جماعتلر كك واسى (امت) يعنى (دىنى جماعت) در .
امت ، لاهوتى و اخروى ماهيتلى نظره آلىنادىنى تقديرده بيله ،
انسانلره اك گنیش بر جماعت حياتى ياشاته بيلدىكى ايجون ، بويوك براهميتى حائزدر .
انسانيت مفكوره سى (عاقله Clan) حالنده طوغه رق بر چوق مرحله لردن
كچد كدن صوكرا نهايت (امت) شكلنه قدر يوكسله بيلمشدر . بوكونكى مدنى
حياتده ، امت خارجنده حقيقى معناسيله بر انسانيت حسى يوقدر . وقعه لرك
جانلى بلاغى بزه كوسترييوركه ، ير يوزنده قاچ امت وار ايسه ، اوقدر
بين المليت واردر ، قاچ دين وار ايسه ، اوقدر انسانيت واردر .

بوكون ، اوروپاده جارى اولان بر بين المليت واردركه خريستيانلقدن باشقه
برشى دكلدر ؛ براوروپالى ايجون ، انسانيت خريستيانلق عالمندن عبارتدر .
اوت ، غريپده حق و عدالت ، اخوت و شفقت موجوددر ، فقط بونلرك
مشمولى آنجق خريستيان امتى در . اوت ، غريپده بر اخلاق ، بر فلسفه ، بر
مدنيت موجوددر ، فقط ، بونلرك هپسنده بعضاً گيزلى ، بعضاً آشكار صليب
دامغالى وار .

اوروپاده خريستيانلقه ملون اولميان شيلرده بوس بوتون يوق دكلدر . علملر ،
قلمر ، صناعتلر جماعت حادثه لرى اولمايوب جمعيت حادثه لرى اولدقلىرى ايجون
عمومى و بشريدرلر .

بز مسلمانلر ، اجتماعى سليقه مزك ارشاديله اوروپا مدنيتنى ايكي طبقه يه
آييره رق بونلردن جمعيت مدنيتنى مشترك اولدىنى ايجون قبول ايدييورز ، جماعته
عائد اولانه كلنجه بونك اصوللردن استفاده ايده رك كندى جماعت حياتمزدن
خصوصى بر مدنيت ابداعنه چاليشيورز . بالخاصه اوغرا دىغمز معامله لرك
عكس العمل اوله رق بزم وجدانمزدده بر اسلام بين المليتى ، بر اسلام انسانيتى
حسلى طوغويور .

اجتماعى وقعه لرى تثبيت ايله اكتفا ايدرسك واصل اوله جغمز نتيجه بوندن
عبارت اولور ، يوق ، اراده منزله حياتده تعديلات ياقمق ، حياتك جريانه يكي

براستقامت و یرمک ایسترسهک ، اوحالده ، بین المللیتک امتدن طوغدیغنی انکار
ایتمه یرک ، یکیدن بر « بین الامیت » مفهومی ابداع ایتلی یز .
برچوق یکی مفکوره لرك انکشافه رغماً وجدانلری اداره ایدن الک بویوک
قوت حالا « دین » در . قرون وسطاده کی سیاست شکلرندن تباعدایدن جباهیر
متفق ، اسویچره کی مملکتلرده دینک نه قدر مؤثر برعامل اولدیغنی بیلورز .
صوک زمانلرده ، رسماً کلیسایه اعلان حرب ایدن فرانسده بیله یکی بر دین
انتباهنک باشلادیغنی ، جمهور رئیسندن کنج فیلسوفلره وارنجهیه قدر بوتون
اسکی کلیسا دوشمانلرینک قانع قاتولیک کسپلره رک ، دینی آیینلره اشتراکده روحانی
ذوق بولمغه باشلادقلرینی کوریورز .

دینی وجدانک پایدار بر عمره مالک اولدیغنی تحقیق ایدنجه ، انسانلغک وحدتی
تأمین ایچون یالکز بریول قالبرکه اوده دینلرک ائتلاف و تقارنندن برین الامیتک
طوغمه سیدر .

بوصورتله ، امتلری فیضلی آغوشنه آله رق ، آرالرنده کی سوء تفهملری
ازاله ایدن انسانی بر جماعت تشکل ایتیش اولورکه ملتک حقیقی مساواتی ،
عمومی عدالت و شفقت ، عمومی اخوت و عصیت ایشه آنجق اوزمان حاصل
اولور .

بویکی مفکوره نک طلوعنه قدر ، غربده اولدیغنی کی ، شرقدهده خصوصی
برانسانیتک ، دینی برین المللیتک وجدانلره حاکم اولمسی ضروریدر .

تورک اسلام مدنیتی ، تعیرینه کنجه بونده مقصود اولان جماعت مدنیتیدر .
عثمانلی عنصرلر آراسنده مشترک بر جمعیت مدنیتی اوله بیلر . بو عثمانلی مدنیتی
عمومی جمعیت مدنیتک محلی بر تجلیسندن عبارت اوله جقدر .

(دین) ایله (دولت) ک تفریقی ، بوتون متعدن ملتلرجه آرانیلان بر
غایه اولدیغنی مسئله سنه کنجه ، بو خصوصدهده مباحثه زله اختلافز یوقدر .

یالکز سیاست دکل ، اخلاق ، حقوق ، فلسفه کی اجتماعی مفکره لر بیله
ابتدایینک تابعیتده ایکن ، بالاخره ، یاواش یاواش دینک وصایتندن قورتولشلر ،
استقلاللرینی احراز ایتشلردر . مع مافیه کندیسندن بویله مستقل روحیتلر ایرلقله ،

برابر، دین روحانی اوزرنده کی اعجازینی ظائب ایتمه مش، بالعکس خصوصی مالکانه سی تعیین ایتدیکی ایچون، وظیفه سنی دها مؤثر بر صورتده ایفایه باشلامشدر. فرانسه ده، دینک دولتن قیطی بر صورتده تفریقی، دینه اوقدر نافذ بر اعجاز ویرمشدر که دینک قوتلنمه سنی ایسته مهین (کوستاولوبون) کبی بر محرری، (سیاسی روحیات) نامنده کی اثرنده بوحرکتک متشبثلرینی «دینه قوت ویردیگز!» دیه شدله تخطئه سوق ایتمشدر.

مملکت مزده، دولت تشکیلاتی ایچنده، خصوصی فعالیتنی مستقلاً ایفا ایده مدیکی ایچون، (اسلامیت) که هیچ بر قوتی یوقدر. اسلام دینک قوتی آکلامق ایسترسه کز، هندستانده، مصرده، جاواده، چینک و روسیه نك اداره سی آلتده بولونان تورک ایلارنده تدقیقات یاپیکز. بو تدقیقلردن آکلایه جقسکز که مملکت مزده دینک دولتن آیرلامسی اسلامیتک لهنده دکل، بلکه شدله علیهنده در.

بو حالک سببی پک قولای کوستریله بیلیر. دولت، بر قانون ما کنه سی دینک اولدینی ایچون، هانکی اجتماعی عامله تماس ایدرسه، اونی رسمیلشدرمکه، قانونلشدرمغه بادی اولور.

بوندن طولانی در که اسلامیت (دولت) تشکیلاتیله قایناشدینی کوندن اعتباراً حیاتی تکاملنی غائب ایتمه که، (اجتهادلره مسدود بر فقه) حالنده تبیلر ایلهمکه باشلامشدر. بوکون، دولتک رسماً طانیدینی دین، رسماً قبول ایتدیگی شریعت، (فقه) دن عبارتدر.

حال بوکه هجرتدن بر بحق عصر صوکره یه قدر فقه یوقدی. او زمان دین و شریعت قرآن کریمله سنت شریفه دن عبارتدی. بوکون دولته، فقهلر آره سننده یالکز (فقه حنفی) رسماً قبول اولونیور، آنجق علمی بر قیمتی حائز اولان بر مذهب اصل اولان دینه تقدم ایدیور. اسلامیتک مستقل اولدینی یرلرده ایسه ایش بوس بوتون باشقه در. اورالرده (دین) که دینی حیات دینک اولدینی آکلاشدینی ایچون، شریعت، منبعلرینی بر طرفدن کتاب ایلهم سننده، دیگر جهتنده اجتماعی حیاته آرایور، و گیتدکه اجتماعی بر شریعت ماهیتنی احراز ایدیور.

مباحثمز « آرتیق عصر مزده ملیتی تشکیل درجه سنه واصل اولان اقوام
 و جماعتلرک اوصاف حیاتیة اساسیه لرنده دین و مذهب دخی دیگر ماهیات اصلیه
 و عوامل عدادنده عدو اعتبار اولمق لزومندن دورقالیور . » دییور .
 اگر « ماهیات اصلیه و عوامل » تعیر ایدیلن مؤثرلر یالکیزمادی برشیتیه
 مالک اولان عامللر ایسه عائله ، صنف ، ملیت ، وطن مفکوره لری ده بومادی
 عامللر خارجنده قالیر . یا عمومیتله جماعت حادثه لرینی عقدی یالانلر Mensonges
 conventionels صورتنده تلقی ایتلی ، یا خود بونلر آره سنده دین و اتمه عائداولانلری
 استثنا ایله مه مه لیدر . مادی شأنیته خارجنده اجتماعی بر شأنیته قبول
 ایدیلیورسه دین و اونلک جماعتی اولان امتی بونوع وارلقدن خارج طوته .
 مایز . بونلرکده دیگر مفکوره لر و قیمتلر کبی بواجتماعی وجدانده ، اجتماعی
 اعجاز prestige له مؤید بر شأنیته réalité وارددر . ارمنی وطنداشلمزده ، کندیلرینه
 مخصوص قومی بر مزیت وار ؛ بعضاً نظریه وادیسند حقیقتدن اوزاقلاشه لریله ،
 عملیه ساحه سنده شأنیته قطعاً آیرلمازلر . بوندن طولای درکه ، اساس اعتباریه ، دین
 علیمنده بولونان (طاشناق سوتیون) فرقه سی بیله ، بطریقخانه امتیازلرینک تزییدینه
 چالیشیور . مباحثمز بر (عثمانلی مدنیتی) نک امکانندن بحث ایدیور ؛ عجباً بونلک
 اک اساسلی شرطی اولان « بوتون عثمانیلرک عمومی مکتبلرده عینی تربیه یی آللری »
 عمده سنی قبوله طرفدار میدر ؟ یوقسه ولایت معارف بودجه لرینک جماعت مکتبلرینه
 - نفوس نسبتنده - توزیمی و جماعت مکتبلرینک سربست براقلمسی فکر نده میدر ؟
 (ه . ش .) افندی یی شخصاً طانیدیم و بوبابده کی قناعتلرینی آز چوق بیلدیکم
 ایچون ، ایکنجی فکری ترجیح ایتدیکنه اطمینانم وار . او حالده ، جماعت
 مکتبلرنده ، خصوصی لسانلرله ، دینی و قومی تاریخله استناداً تحصیل کورده
 غیر متجانس ذکاردن ناصل اولورده - مثلاً انکلیز مدنیتی کبی - متجانس بر
 عرفان حصوله کله بیلیر . مملکت مزده ، اک مادی ساحه ، اقتصادیات عالمی ایکن ،
 اقتصادی تشکیلاتک و مثلاً : اصناف سندیقہ لرینک جماعت اساسی اوزرینه تشکیل
 ایتدیکنی کور میورمی یز ؟

بوتفصیلاتدن شو نتیجه چیقیور که اجتماعیات عالمده (وحدتچی moniste)

اولق طوغرو دکلدر . بر خلق یالکز بر مفکوره ایله یوکسه له من ، ملی بر مفکوره ناصل لازم ایسه ، بین العناصر ، بین الملل و بین الامم مفکوره لرده او درجه احتیاج وار .

بزمفکوره اعتباریه کثر تجی pluraliste یز ملی مفکوره مز تور کلک ، بین الملل مفکوره مز اسلامقدر ؛ عینی زمانده مقابل تمایلر کوردیکمز تقدیرده « بین العناصر عثمانلیق » ، « بین الامم بشریت » مفکوره لرینه ده طرفدارز . کرک آیب

تاریخ و آثار عقیق

ابراهیم وحدی افندی

اوج لسان ادبیاتنه واقف طبیعت شعریه مالک اولقله برابر علم تاریخک تراجم احوال شعبه سنده ده صاحب اختصاص فاضل بر ذات اولوب (شومنو - شمنی) جوارنده کی (حاجی اوغلی پازاری) دنیلن قصبه دندر . تحصیلک بدایتی مملکتده بعدالاکال (استانبول) ه کله رک زمانی فضلاسندن (عبدالرحیم زاده یحیی) افندی درسنه او طوروب اکال تحصیله واقران آراسنده ممتاز بر حالده اخذ اجازه نائل اوله رق تدریسه باشلادی . بواشاده اکتساب ایتدیکی فضیلتک مکافاتی اولق اوزره استانبول مدارسندن بعضارینه و نهایت سلیمانیه دارالحدی مدرسلکنه نائل اولدی . اعطای اجازه یه موفق اولدقدن صوکرده مسلت قضایه سلوک ایدره رک (حلب) قاضیلکنه تعیین ایدلدی . (استانبول) ه عودتی اولان (۱۱۲۶) تاریخده ارتحال ایله یوب حضرت (ایوب) جوارینه دفن اولوندی . واسع معلومات صاحبی بحاث بر ذات ایدی .

بر اثرنده تفسیر (تبیان) مؤلفی (محمد) افندی دن ده استفاده ایتدیکنی ذکر

ایدیور .